

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סוגיא דכוורת

(ח' א') (1) אמר אב"י: זרק כוורת (מרשות היחיד) לרשות הרבים, גבוהה עשרה ואינה רחבה ששה⁴, חייב². רחבה ששה, פטור (אם גבוהה עשרה³).

(2) רבא אמר: אפילו אינה רחבה ששה (אם היא גבוהה עשרה) פטור. מאי טעמא? אי אפשר לקרומיות של קנה שלא יעלו למעלה מעשרה (וא"כ אינה נחה כולה ברשות הרבים, ואינה הנחה לחיוב).

כפאה (הפכה וזרקה) על פיה - (גובהה) שבעה ומשהו (וכל שכן פחות), חייב (שכולה באויר רשות הרבים). (גובהה) שבעה ומחצה (והוא הדין שבעה ושני משהוין), פטור⁴ (הואיל ומחיצותיה למטה. שכשמגיעה לפחות מג"ט סמוך לקרקע, נחשבת כנחה מדין לבד, ועדיין שוליה מעל עשרה, ולא נחה כולה ברשות הרבים).

רב אשי אמר: אפילו שבעה ומחצה חייב. מאי טעמא? מחיצות לתוכן עשויות (להניח בתוכן). ואין כאן תורת לבד, וכולה ברשות הרבים).

שיטות הראשונים

זרק כוורת גבוהה עשרה ורחבה שישה פטור: לדעת רש"י, כל שרוחב הכוורת, כולל הדפנות, הוא חמישה טפחים ושלושה חומשים, היא נחשבת רשות היחיד מן התורה. ומה שנקט שישה, לא דק⁵. **ורבינו חננאל ורי"ף** נקטו שאין הדפנות מצטרפות לחלל להשלים שיעור ד' על ד' הנצרך לעשות רשות היחיד, ורוחב החלל לבדו צריך שיהיה בו חמישה טפחים ושלושה חומשים⁶.

1. לא אמרו שהיא צריכה רוחב ששה אלא מפני שהיא עגולה; שאי אפשר שיהא חללה ארבע על ארבע אלא בשיש ברוחבה שישה, כדאמרין כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא. וראה להלן.

2. דאכתי חפץ בעלמא הוא ואינה רשות לעצמה. רש"י.

3. רש"י כתב: דהוי רשות לעצמה, ואנן ממשפך גמרינן, שהיו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה, ולא היו זורקין רשויות. והרי"ף כתב: ולפיכך הזורק כוורת לרשות הרבים פטור, שכיון שגבוהה י' טפחים ורחבה ארבעה על ארבעה, חולקת רשות לעצמה והוה ליה כזורק מרשות היחיד לרשות היחיד שהוא פטור. וכ"כ תוספות (ד"ה רחבה ששה פטור) וז"ל: שהכוורת עצמה נעשית רשות היחיד כשתנוח והוי כזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים דפטור, כדאמר לעיל (דף ד' א') דלא יליף זורק ממושיט. ואפילו לרבי עקיבא דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא הכא פטור, דכל מקום שהיא מונחת חשיב רשות היחיד.

4. דמכי מטא לפחות משלושה סמוך לקרקע, אמרינן לבד במחיצותיה, והרי היא כמונחת, נמצאו שוליה למעלה מעשרה, ואינה נוחה כולה ברשות הרבים. **ובשלא כפאה ליכא למימר לבד, דלא אמרינן לבד אלא במחיצות.** והא מילתא בין לאב"י בין לרבא, דאב"י נמי מודה דבעינן הנחה כולה ברשות הרבים, אלא דאב"י לא חשיב קרומיות, אבל בהא מודה, דבלא קרומיות איתא למעלה מעשרה. רש"י. וראה מש"כ בזה ב'מנחת אשר' (סי' כו).

5. היות שהכוורת עגולה, היא נחשבת רשות היחיד רק אם אפשר להכניס בתוכה ריבוע ד' על ד'. וכדי שלא יבלטו הזוויות, קוטר העיגול צריך להיות אלכסון הריבוע. והיות שכל טפח הוא טפח ושני חומשים באלכסונו (דהיינו פי 1.4), קוטר העיגול צריך להיות שישה טפחים בקירוב (וליתר דיוק: חמישה טפחים ושלושה חומשים). ולא דק, ולחומרא לא דק. והדפנות הם בכלל החשבון. ע"פ רש"י.

6. ומה שנקט רחבה ששה, משום שהתייחס גם לדפנות (ולמקרה שבו כל דופן רוחבה חומש טפח). ודל חומש לדופן זה, וחומש לדופן זה, פש ליה חמישה טפחים ושלושה חומשין בחללה כדי לרבע בחלל ארבעה על ארבעה. וכתב הר"ן (על הרי"ף): ואע"ג דגבוהה י' קאמרינן בהדי שוליה הוא, התם היינו טעמא, משום דגידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפים. אבל עובי הדפנות אינו מצטרף לרוחב. וראה מש"כ תוספות (ד"ה כפאה על פיה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כפאה על פיה, שבעה ומשהו (ומטה), חייב: דעת רש"י דמיירי בכוורת שאינה רחבה ששה טפחים⁷. ודעת ריב"א, **ורשב"א**, דאדרבה ברחבה ששה אמרו⁸. דאי בשאינה רחבה ששה אפילו גבוהה שבעה ומחצה חייב⁹. **והרמב"ן** כתב דבין בשרחבה ששה, בין בשאינה רחבה ששה מתוקמא¹⁰.

זרק כלי ורומח מרה"י לרה"ר: כתב הרמב"ם, "זרק קנה או רמח מרשות היחיד, ונתקע ברשות הרבים כשהוא עומד - פטור, שהרי מקצתו (של הקנה שגבוה מעשרה טפחים) במקום פטור (אבל פחות מעשרה, חייב, משום שגם כשנכנס לתוך שלושה לא אומרים לבד בכלי). זרק כלי מרשות היחיד לרשות הרבים, והיה אותו כלי גדול, ויש בו ארבעה על ארבעה בגובה עשרה - פטור, מפני שכלי זה רשות היחיד גמורה, ונמצא כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים¹¹". והשמיט הרמב"ם דין כפאה על פיה¹².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

ו. אפילו כלי כגון תבה או מגדל או כוורת, אם יש בו לרבע ארבעה על ארבעה והוא גבוה עשרה, הוי רשות היחיד.

עמוד או גומא, תשעה טפחים, ברשות הרבים

(ח' א') אמר עולא: עמוד (גבוה) תשעה (טפחים) ברשות הרבים, ורבים מכתפין עליו, וזרק ונח על גביו, חייב.

מאי טעמא? (עמוד) פחות משלושה מדרס דרסי ליה רבים (ונחשב חלק מרשות הרבים). משלושה ועד תשעה, לא

7. והלכך אף לכשתכנס למטה משלושה משהו והוי כלבוד, הוא כולה תוך רשות הרבים וחייב. אבל ברחבה ששה פטור, דפחות משלושה לקרקע כלבוד דמי, והוא לה רשות היחיד, דהא גבוהה עשרה ורחבה ששה. רשב"א וריטב"א בביאור דבריו (לכאורה רק שבעה ומשהו עד שבעה יפטור. אבל פחות משבעה, גם אם רחבה שישה אינה רשות היחיד, וחייב. וא"כ הדיון הוא רק על התחום של שבעה עד שבעה ומשהו).

8. ומה שבשבעה ומשהו לא נחשב רשות היחיד (כדברי רש"י), ביארו בתוספות (ד"ה כפאה) דכשמגיעות המחיצות תוך שלוש, אין המחיצות גבוהות י'. ועובי השוליים אינו מצטרף (בכה"ג לגובה), דבעינן מחיצה הרואה את אויר הכלי שיהא גבוה י' (עיי"ש עוד בתוספות). וכעין זה כתב רשב"א: דכיון שאינה גבוהה עשרה אלא מחמת לבד ולא אמרינן לבד אלא במחיצות, אם כן השוליים אינן מצטרפין לגובה עשרה והרי היא כשאר חפצים דעלמא (כשאינה רחבה ששה). אבל בגבוהה שבעה ומחצה, כל שהיא סמוך לקרקע שלשה פחות משהו, נמצא שיש בגובהן של מחיצות ממש עשרה בלא צירוף השוליים, והווי להו מחיצות, והלכך אמרינן בהו לבד.

9. דליכא למימר לבד אלא במחיצות, אבל בדופני כלי לא אמרינן לבד. ולא חשיבי מחיצות אלא ברחבה ששה, אבל כשאינה רחבה ששה אינה אלא כשאר חפצים דעלמא (ולא אמרינן לבד בכלים). רשב"א.

10. דאנן לא אמרינן לבד לשוויי רשות דבר שהוא כלי, ולא מצינו בתלמוד לבד, וגוד אחית מחיצתא, וגוד אסיק, בכלים; אלא עיקר הפטור שמשעה שירדה לתוך שלושה נעשית כמונחת... דרואין כאילו דפנות מונחות בקרקע, לא שתעשה רשות, אלא כלי הוא ואגנו למעלה מעשרה... ועיקרן של דברים כפשוטן ופירושן כמשמען, שסתם נאמרו ולא פירשו בסיפא דמימרא רחבה כמה. ולזה כיון רבינו יצחק (הרי"ף) ז"ל. עכ"ל הרמב"ן (מלחמות. וכו"ה בחידושי). מקורות - תוספות, רשב"א וריטב"א (ד"ה כפאה).

11. ואמנם יש להעיר, שאם הכלי גבוה עשרה ומשהו (אפילו אם רוחבו קטן מד' על ד'), פטור מדין של מקצתו במקום פטור. וכל החידוש אם כן רק לגבי כלי שגבהו עשרה טפחים מצומצמים.

12. וצ"ל שמסתימתו שדיבר על גובה י' ולא חילק בין כלי שמחיצותיו למטה (ככפאה על פיה) למקרה שאינו כזה, היינו שאפילו בכפאה על פיה פטור רק בגובה י' טפחים. ולא אמרינן לבד, דמחיצות לתוכן עשויות, וכרב אשי. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יד, ט).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מדרס דרסי ליה ולא כתופי מכתפי (ולכן אינו נחשב רשות הרבים¹³). תשעה ודאי מכתפין עילויה (וכיון דצריך לרבים, רשות הרבים הוא).

אמר ליה אביי לרב יוסף: גומא (בור עמוק תשעה ברשות הרבים) מאי¹⁴?

אמר ליה: וכן בגומא¹⁵.

רבא אמר: בגומא לא (אינו כרשות הרבים). מאי טעמא? תשמיש על ידי הדחק לא שמיה תשמיש (הלכך לאו צורך רבים הוא, אלא כרמלית הוא, אם רחב ד' על ד').

שיטות הראשונים

עמוד תשעה ברשות הרבים, נחשב כרשות הרבים: דעת הרמב"ם שאף בשאינו רחב ארבעה על ארבעה¹⁶, ואף בשאין מכתפים עליו, כיון שראוי לכיתוף¹⁷. **והראב"ד** פירש דווקא ברחב ארבעה על ארבעה, ודווקא כשמכתפים עליו. אבל אם לא מכתפים עליו, לא. אע"פ שראוי לכיתוף. **והשו"ע**¹⁸ פסק **כהרמב"ם** שאפילו אינו רחב ארבעה נחשב רשות הרבים.

עמוד תשעה ברשות הרבים, ורבים מכתפים עליו, כרשות הרבים: דעת הרא"ש שהיינו מתשעה ועד עשרה טפחים דחזי לכתוף (אבל יותר מעשרה לא, דנשתנה לרשות אחרת; אם רחב ארבעה הוי רשות היחיד, ואי לא הוי מקום פטור. ותשעה דנקט, לאפוקי פחות מתשעה). ודעת הרמב"ם שדווקא בתשעה מצומצמים נחשב כרשות הרבים. **והשו"ע**¹⁹ סתם **כרמב"ם**, ובשם יש מי שאומר כתב **כרא"ש**.

גומא תשעה ברשות הרבים: פסקו **רשב"א** ו**רא"ש** כרבא, שגומא תשעה ברשות הרבים אינה כרשות הרבים,

13. דינו: אם הוא רחב ארבעה על ארבעה נחשב כרמלית, ואם אין בו ארבעה על ארבעה, מקום פטור.

14. אי אמרינן מנחי ביה בני רשות הרבים חפצים שבידם עד דהדרי ואתו דרך שם ושקלי ליה, ונמצא שצריכים לו רבים, הלכך רשות הרבים הוא. רש"י.

15. דעת תוספות שכ"ש פחות מתשעה דמשתמשי בה רבים. וכתב הרמב"ן דלא מסתבר. אלא פחות מתשעה לא משתמשי בה להניח שם כליהם, כי היכי דלא ליתברו ברגלי אדם ובהמה ובדברים הנגררין בר"ה. אבל עמוק תשעה משתמרי כלים בגוייהו שאין סתם כלים נוגעין לשפתה.

16. דכיון דמשום דמכתפי ביה משוינן ליה רשות הרבים, ודרך המכתפין לכתף אע"פ שאין בו ארבעה, לפי שאין מניחים שם משאן אלא נסמכין בו, הרי הוא מקום חשוב וראוי לתשמישו, והרי זה כידו של אדם החשובה לו כד' על ד' (לפי שדרכם של בני אדם להעמיד כליהם בידיהם). ועוד, דכיון דדרכן לכתף עליו מחשבת הרבים משויא ליה מקום. ולא גרע מזרק ונח בפי הכלב או בפי הכבשן (עירובין צ"ט א'), כן נראה לי רשב"א. ובדעת רש"י יש לעיין, שכן כאן כתב שהוא הדין בשאינו רחב ד' על ד'. אמנם להלן, צ"א ב' (ד"ה אי נימא), כתב רש"י שדוקא רחב ד' נחשב רשות הרבים. וצ"ע. הגהות הב"ח וגליון הש"ס.

17. אינו מפורש ברמב"ם, אמנם כן מבואר בדברי הרשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, שער ג, סי' א'), שכתב: ויש מי שהורה אפילו בשאינו רחבין ארבעה, ואפילו אין מכתפין עליו, שכל שיש בגבהו תשעה, ראוי לכתף עליו. וראוי לחוש לדבריו. וכ"כ הגר"א (או"ח שמה, י"ס"ק כו) להדיא בדעת הרמב"ם. אמנם בב"י ושו"ע (או"ח שמה, י) מבואר לכאורה שסובר שהרמב"ם מודה בזה לראב"ד דבעינן רבים מכתפים עליו.

18. או"ח שמה, י. אמנם במח' אם בעינן מכתפים או אפילו כשראוי לכתף, סתם בשו"ע. ובשער הציון (אות לו) כתב שמדברי הגר"א משמע שהוא מצדד כפשטא דלישנא דגמרא, דדוקא כשמכתפין, וכסברת הראב"ד, עיי"ש. ראב"ד (הו"ד ברשב"א).

19. או"ח שמה, י. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יח).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דתשמיש ע"י הדחק לאו שמייה תשמיש²⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

י. כל דבר שהוא ברשות הרבים... ואם הוא גבוה תשעה טפחים מצמצמים ורבים מכתפים עליו, הוי רשות הרבים אפלו אינו רחב ארבעה; ויש מי שאומר דהוא הדין לגבוה מתשעה ועד עשרה ורבים מכתפים עליו, הוי רשות הרבים אפלו אינו רחב ארבעה; ומעשרה ולמעלה, אם הוא רחב ארבעה הוי רשות היחיד; ואם לאו, הוי מקום פטור אפלו אם יש בו מקום כדי לחק להשלימו לארבעה.
יא. גומא ברשות הרבים אם אינה עמקה שלשה הוי רשות הרבים. משלשה עד עשרה, אם רחבה ארבעה הוי כרמלית; ואם לאו, הוי מקום פטור; ואם היא עמקה עשרה, הוי רשות היחיד והוא שתהא רחבה ארבעה.

גרירת חפצים מרשות לרשות

(ח' ב') א"ר יהודה: האי זירזא דקני (חבילת קנים ארוכים), רמא וזקפיה, רמא וזקפיה²¹, לא מיחייב עד דעקר ליה²².
גרסינן להלן, **פרק המצניע (צ"א ב', מתוספתא²³)**:

הגונב כיס בשבת (הגביהו ברשות הבעלים והוציאו לרשות הרבים), חייב (בתשלומין, ואע"פ שנדון בנפשו). שכבר נתחייב בגניבה (בשעה שהגביה הכיס בבית הבעלים) קודם שיבוא לידי איסור שבת (בשעת הוצאה לרשות הרבים²⁴).
היה מגרר ויוצא (שלא קנאו בהגבהה, אלא בהוצאה מבית בעלים), פטור. שהרי איסור גניבה ואיסור שבת באין כאחד.

שיטות הראשונים

האי זירזא דקני וכו' לא מחייב עד דעקר ליה: הקשו הראשונים מדתניא הגונב כיס בשבת, היה מגרר ויוצא פטור (מתשלומין), משום שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד.

תוספות תירצו שבזירזא דקני, לא נעשית המלאכה בבת אחת²⁵; אבל אם מגרר בבת אחת עד חוץ לד' אמות,

20. ואם יש ברחבה ארבעה, הרי זו כרמלית. ואם לאו, הרי הוא מקום פטור. רשב"א (עבודת הקודש, בית נתיבות, שער ג, סי' א).

21. הוליכו אמות הרבה ברשות הרבים כענין הזה, שלא נטלו כולו מן הקרקע, אלא זקפו והשליכו, וחזר וזקפו והשליכו, אינה עקירה.

22. הקשו התוספות (ח' ב', ד"ה לא מיחייב): תימה מאי קמ"ל, פשיטא דלא מיחייב כיוון דלא עקר! ותירצו: ויש לומר דקמ"ל **דאע"ג דדרך להוליכם בעניין זה**, שאינן קלין לנושאן, והוי כמו עומד לכתף תוך ד' אמות, דאמרינן לעיל (ה' ב') דחייב, אפילו הכי פטור.

23. התוספתא (בבא קמא טו.) בשינוי לשון. והובאה כאן כנוסח שהובאה במס' מקומות בש"ס; ב"ב פ"ו א', כתובות ל"א א', סנהדרין ע"ב א', שבת צ"א ב'.

24. ובשביל חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן, אינו נפטר מן התשלומין. רש"י.

25. שכשהניח ראשו האחד חוץ לד' אמות, עדיין ראשו השני מונח בתוך ד', וכשחזר ומשליך ראשו השני חוץ לד' אמות, עדיין אינו מתחייב.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

או מרשות היחיד לרשות הרבים, חייב²⁶. וכן כתב הרמב"ם²⁷. והראב"ד תירץ דשאני מוציא מרשות לרשות, דעקירת הרשויות עקירה היא לחייב עלה²⁸.

חבית המתגלגלת מכוחו: כתב ראב"ה דכוחו בשבת לא מיחייב, כגון מגלגל חבית (במדון) אפילו מרה"י לרה"ר, או ד' אמות ברשות הרבים. וגרע מזורק ד' אמות, דמעשה הוי ולא כוחו גרידא. שדבר המתגלגל אין צריך מעשה וכוח גמור. ומדרבנן אסור, אבל בכרמלית לא גזור ביה רבנן, כדאיתא בשילהי פרק הזורק (ק' ב'²⁹). ודעת הרא"ש, דדבר עגול כחבית, אפילו בדחיפה אחת, אם מגלגלו חוץ לד' אמות, או מרה"י לרה"ר, חייב.

מקום פטור

(ו' א') (שנינו בברייתא:) אדם עומד על האיסקופה³⁰, נוטל (חפץ) מבעל הבית ונותן לו. נוטל מעני ונותן לו. ובלבד שלא יטול מבעל הבית ונותן לעני, מעני ונותן לבעל הבית (דהיינו שלא יעבירו מרשות לרשות על ידי מקום פטור³¹). ואם נטל ונתן, שלושותן פטורים (שאין בזה איסור תורה).

(ח' ב') אמר מר: ואם נטל ונתן שלושותן פטורין. לימא תיהוי תיובתא דרבא, דאמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, אע"פ שהעבירו דרך עליו (למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור) חייב! (ומתיר) התם (בדברי רבא שחייב) לא נח (במקום פטור), הכא נח (במקום פטור ביד העומד על האיסקופה).

שיטות הראשונים

המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברה"ר: אע"פ שהעבירו דרך עליו, חייב. דעת רש"י ורמב"ם שמדובר על מי שהעביר את החפץ ברשות הרבים דרך האוויר למעלה מעשרה טפחים. ותוספות בשם רבנו חננאל, והראב"ד פירשו, שהעבירו דרך עליו לפניו מימינו לשמאלו כנגד גופו³². והחידוש, שלא אומרים שכיוון שהגיע כנגדו נחשב כמונת, ולא נחשב שהעביר ד' אמות בבת אחת³³.

26. תוספות (ח' ב', ד"ה לא מחייב).

27. זה לשונו: "ואם משך החפץ וגררו על הארץ מתחלת ארבע לסוף ארבע - חייב; שהמגלגל - עוקר הוא." וכעין זה ברמב"ן, עיי"ש.

28. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יג,א). ראב"ד (ה"ד ברמב"ן). רמב"ן (ח' שבת ח' ב', ד"ה האי). וראה עוד מאירי (ח' ב', ד"ה חבילה) סיכום הדעות.

29. ומה שכתב ריב"א (ה"ד לעיל בתוספות, בשם ר"י) שדווקא בתיבה מרובעת פטור, אבל המגלגל חבית ד' אמות ברה"ר חייב וסתם דבריו, אומר אני דלאו לאפוקי מסברא דידן אתא, אלא להודיע דמשכחת לה ע"י גילגול דמיחייב הואיל ואין הפסק בינתיים, וכגון דקא אזיל מיניה וידיו תמיד מסייעים בגילגול והוי מעשיו. ולא כגון שדוחפו ממנו ושוב אין נוגע בו עד שמתגלגל ד' אמות ונח וחוזר ועושה כן, דכי האי גוונא פטור. מקורות - ראב"ה (תשובות וביאורי סוגיות סימן תתקסז).

30. שאינה רחבה ארבעה טפחים, וזה מקום פטור שהוזכר למעלה, שאינו חשוב רשות לעצמו, לפי שאינו רחב ד', ובטל אצל רשות היחיד ואצל רה"ר.

31. דמזלזל באיסורי שבת לכתחלה לגרום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, וגזירה דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרשות היחיד לרה"ר.

32. תוספות (ח' ב', ד"ה לימא), שאם כן היה צריך להקשות מרבנן לעיל, ה' ב', שאמרו המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב.

33. לפירוש רבינו חננאל, "עליו" היינו בסמוך, כמו "ועליו מטה מנשה".